

Buruk Ölümler

Yazar: Adnan Ekşigil

Tarih: 3 April 20, 2021

Yayınlandığı yer: Birikim Güncel

<https://www.acikgazete.com/buruk-olumler/>

Önce Nur Vergin, bir kaç ay ardından şimdi de Mehmet Genç. İkisi de, 1970’li yıllarda İ.Ü.İktisat Fakültesi’nde asistanken tanışmış olduğum ‘nevi şahsına münhasır’ denen insanlardandı. Uzun yıllardır kendilerini hemen hiç görmemiş olmama rağmen, ölüm haberleri bana kötü dokundu. Demek ki, bir kaç yıllık kısa bir zaman aralığında onlarla sürdürmüş olduğum uzun ve hararetli sohbetler, zihnimde epey yer etmiş. Bu kısa zaman aralığı, neredeyse yarım yüzyıl öncesine ait olsa da.

Bu sohbetlerin en unutulmazları, tam da Nur ile Mehmet Hoca arasında geçenleriydi. Oysa, hem akademik çalışma alanları, hem yaşam şartları ve kökenleri, hem de kişilikleri bakımından görünürde pek bir bağdaşır tarafları yoktu. Ama, çevrelerine durmaksızın kıvılcımlar saçan zekâları, onları buluşturmaya fazlasıyla yetiyordu herhalde. Ve biraraya geldikleri zaman, fikir tokuşturmalarını izlemeye doyum olmazdı. O bakımdan, ikisini birlikte hatırlamam tesadüf değil.

Nur, bir elçi kızı olarak çocukluk ve gençlik dönemini değişik ülkelerde geçirmiş, iyi eğitim görmüştü, tabiatıyla pek çok dile de vakıftı. Fransızcası ana dili gibiydi, ama Türkçesi de kusursuzdu; yurtdışında büyümüş bazı elçi çocuklarında rastlanan şive bozukluğundan eser yoktu onda. Paris’ten aldığı taze doktorayla İktisat Fakültesi Siyaset Kürsüsü’ne girip, kısa sürede kürsünün en cerbezeli simalarından biri olmuştu. Sözünü sakınmaz, tepki vermekte gecikmez, kızgınlığını da her zaman saklayamazdı. Özgüveni çok güçlüydü; bunda, Cumhuriyet aristokrasisinden gelmesinin de bir rolü vardı belki (Atatürk’ün yakın arkadaşı Nuri Conker’in torunudur).Fakat bu taşkın özgüveninin, en ufak bir çelişki veya saçmalık karşısında kolaylıkla

müstehzi bir tavıra dönüştüğü ve bazen çevresindekileri iyice yıldırıldığı da olurdu.

Ne var ki, belki gençliğini yurdundan uzak geçirmiş olmasının da etkisiyle, Nur daima ülkesine borçlu hissetti kendini. Fevkalade bireyci güdülere sahip olmasına rağmen, “ülkesine kendince katkıda bulunmak” gibi şaşmaz bir toplumcu ideali vardı. Ona göre bu ideali gerçekleştirmenin yolu da, Türkiye’yi iyi tanımak, ülkemizin “ruhuna nüfuz etmek”ten geçiyordu öncelikle. Nur 68 kuşağına ve üstelik bu kuşağın Fransız versiyonuna ait olduğu için, doğallıkla sol bir kültüre sahipti; en azından sol referanslar içinde yetişmişti. Fakat Türkiye’nin “ruhuna nüfuz etmek” uğruna, bütün bu referansların dışına olabildiğince çıkmayı göze alarak, ister milliyetçi ister dinci olsun, ülkenin ‘öteki’ katmanlarını tanımayı vazife edinmişti. Bu ‘öteki’ ki, memleketin ezici çoğunluğunu ve bir anlamda ‘esas’ını teşkil eden unsurdu zaten.

Ancak Nur, bu ‘unsur’u dışarıdan nesnel bir ‘açıklama’ya tabi tutmakla yetinmedi, onu içeriden, kendine özgü bir öznellikte yaşayarak ‘anlama’ yolunu tuttu. ‘Anlamak’ için, sınırsız cömertlikte bir empatinin gerekliliğine inanıyordu. Böylece, sağ cenahta 70’li yılların gözde örgütü olan Aydınlar Ocağı’nın bazı üyeleriyle yakın temasa geçmekten, hatta âdeta kaynaşmaktan geri durmadı. Nur’un bu eğilimi ANAP döneminde de güçlenerek sürdü; Daha sonraları, AKP döneminde de aynen devam ettiğini sanıyorum. Nitekim vefatı dolayısıyla medyaya düşen haberlerden, belediye başkanlığı sırasında bir ara Recep Tayyip Erdoğan’a danışmanlık yapmış olduğunu da öğrendik.

Nur bu uzun ‘keşif’ yolculuğunda ne kadar dost edindi kestirmek zor, ama arada bir kısım dostunu kaybettiği de bir gerçek. Zira sağ aleme hızlı ve teklifsiz bir dalış yapması, türlü şaşkınlık ve küskünlüklere yol açtı. Sağ-sol kutuplaşmasının doruğa ulaştığı 70’li yıllarda bu doğaldı. Kimi ahbabı, Nur’un güç odaklarına ve iktidara yanaştığını düşündü. Bir yönüyle elbette

doğruydu, ama bütün bunun altında bir keşif dürtüsünün yattığını görmemek yanlış olur.

Bildiğim, tanıdığım kadarıyla Nur hiç bir zaman bir yanaşma, bir yandaş olmadı. Böyle olamayacak kadar bağımsız bir kişiliğe ve düşünce yapısına sahipti. Son yıllarda yapayalnız kalmıştı; sesi de pek çıkmıyordu. Ancak bazı ortak dostlarımdan, iktidarın hal ve gidişatından hiç memnun olmadığını ve ilerleyen hastalığının elverdiği ölçüde hayli tepkili olduğunu duyuyordum. Başka türlüünü de düşünmek zor.

O bakımdan Cumhurbaşkanı RTE'nin kalkıp Nur'un cenazesine gelmesi ve bir kaç övgü dolu söz sarfetmesi yanıltmamalı. Nur, RTE'nin yükseliş devrinde laik kesim ve Batı dünyasıyla köprü kurulmasında herhalde önemli rol oynayanlardan biriydi. RTE'nin onun cenazesine katılarak gösterdiği teveccüh, o yıkılmış köprüyü tamire yönelik jestlerinden biri olarak yorumlandı ama, tamirin tersine, son zamanlarda Batı ve laik kamuoyu ile tüm köprüleri atmaya yönelik hareketlerine bakılırsa, bu yorumlar pek anlamlı görünmüyor. Her halükârda, RTE'nin hareket ve motiflerini anlamlandırmanın çoktandır fanileri aşan bir iş olduğu aşikâr.

Mehmet Genç'e gelince, Nur Vergin'den farklı olarak, onun hayatında pek bir zigzaga rastlanmaz sanırım. Türkiye'yi 'içinden' tanımak gibi bir derdi yoktu, çünkü zaten içinden, Anadolu'nun uzak bir köşesinden (Artvin Arhavi) geliyordu. Mütevazı bir ailedendi ve yanılmıyorsa hep kıt kanaat yaşadı. Kuytuda kalıp kendi yağıyla kavrulmayı yeğler, "gölge etmeyin, başka ihsan istemem" der gibi bir hali vardı hep. Tüm yaşamı üniversitelerde geçti, fakat akademik anlamda gösterişli bir kariyeri olmadı. 70'li yıllarda Ömer Lütfü Barkan'ın asistanıydı, ama aslında ücreti daha düşük fakat ilişilmesi zor "uzman" kadrolarından birini kendine sığınak yapmıştı; Barkan da dahil diğer tüm enstitü hocaları karşısında ilginç bir özerkliğe sahipti. Hocalığa pek hevesli görünmüyordu; bir keresinde öğrenciler için "elâlemin çocuğundan bana ne!" kabilinden bir laf edince irkildiğimi hatırlıyorum. Mamafih, böyle laflar aldatıcı olabilir. Mehmet Genç

ince mizah ve ironide çok mahirdi, bu maharetin zerresini gösterecek birinin şahane hoca olmaması için bir neden yok. Ama o bu maharetini derslerinde hiç gösterdi mi, yoksa sadece Nur ve onun gibi sivri dillilere karşı mı kullandı, doğrusu bilmiyorum.

Mehmet Genç, tüm vaktini hocalık yerine araştırmaya ayırmayı tercih etti; Türkiye iktisat tarihine de değerli katkılarda bulundu. Ancak, kılı kırk yaran mizacından olsa gerek, az yayın yaptı, kendi potansiyelinin pek azını hakkıyla değerlendirdi. Doktorası da dillere destan bir hikaye idi. Daha o zamandan, on yıllarca süreceği belliydi; o kadar ki, doktorası şöhretinden epey sonra gelen Fransız filozof Althusser'in rekorunu bile kıracağı üzerine espriler yapılıyordu. Doktorasını kırk yıl sonra alarak, sonunda Althusser'in rekorunu kırdı da.

Nur Vergin sosyolog, Mehmet Genç ise iktisat tarihçisiydi. Fakat onların müdahil olduğum çoğu sohbetinde, güncel memleket meseleleri ve bol üniversite dedikodularından sıra ne doğrudan sosyolojiye, ne de iktisat tarihine gelirdi. Yalnız ara ara su yüzüne çıkan bir konu vardı ki, o da felsefeydi. Bir defasında, konu Karl Popper'den açılınca, Mehmet Hoca'nın yalnız Popper'e değil genel olarak tarih ve sosyal bilimler metodolojisine ne kadar derinlemesine vakıf olduğunu farketmiş ve çok etkilenmiştim. Kanımca, Mehmet Genç kendi kuşağının Osmanlı tarihçileri arasında bu konularla yakından ilgilenen ender örneklerden biridir (herhalde Mete Tuncay'la birlikte).Çok sonraları tarih metodolojisi üzerine dersler verdiğini de duydum. O derslerin kışkırtıcı tez ve iç görüleri sahne olduğundan eminim. Bunların bir şekilde kayda geçirilip kağıda dökülmüş olduklarını sanmam, ancak bir kısmına hocanın *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi* adlı kitabında (öncelikle de "Hac Yolunda Bir Karınca" başlıklı önsözünde) rastlanabileceğini tahmin ediyorum.

Mehmet Genç, uzun yıllar akademyanın—TRT'deki çalışmalarıyla biraz da medyanın—kuytu köşelerinde araştırmalarını sürdürdükten sonra, nihayet hayatının son on yılını daha rahat şartlarda İstanbul Şehir Üniversitesi'nin

Tarih Bölümü'nde geçirdi. Fakat ne yazık ki, bu nitelikli üniversite RTE'nin hışmına uğradı ve geçen yıl apar topar kapatıldı. Böylece, Mehmet Genç'in kurulmasına şevk ve azimle katkıda bulunduğu Tarih Bölümü de bir kalemde yok oldu. Böyle bir akıbetin, diğer meslektaşlarıyla birlikte Mehmet Genç'i de infiale ve derin bir hayal kırıklığına sürüklediği tahmin edilebilir. Vefatı üzerine yazdığı yazıda yakın dostu Ayhan Aktar, son görüşmelerinden birinde hocanın "bizlerin bağımsız bir şekilde kimseye boyun eğmeden ilim yapmamızı istemiyorlar" dediğini aktarıyor(<http://www.diken.com.tr/hac-yolunda-bir-karinca-mehmet-gencin-ardindan/>). Üniversitenin kapatılmasında açık hedef Ahmet Davutoğlu'ydu, fakat bir diğer, daha saklı hedefin de üniversitedeki göreceli serbestlik ortamı, dahası bizzat kalite—evet kalite!—olduğuna pek şüphe yok.

Tıpkı Nur'un kinde olduğu gibi, Mehmet Hoca'nın cenazesinde de devlet erkani eksik değildi. RTE yoktu ama onu temsilen sözcüsü ve başta TBMM başkanı olmak üzere kalabalıkça bir zevat cenazede boy gösterdi. Hoca hayatta olsaydı, bu adamların kendisine düzdüğü övgülerden keyif alır onur duyar mıydı, doğrusu çok şüphelidir.

Nur'a gelince, kim bilir kaç kere mezarında dönmüştür. Zira ölümünden bu yana geçen birkaç aylık kısa sürede bile RTE ve avanesinin yaptığı hiç bir iş, onun kabullenebileceği işlerden değil. Ne Nur'un ne de hocanın kendilerini sahiplenene haklarını helal ettiklerini varsaymak için fazla bir neden yok. Bu dünyadan küs göçtüklerini düşünmek için ise neden çok.